

ALEXANDER McCALL SMITH

KAUNIISTA
JA KAUKAISESTA
MAASTA

Suomentanut Outi Järvinen

HELSINGISSÄ KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Mma Ramotswe tutkii -sarja:

1. Naisten etsivätoimisto nro 1
2. Kirahvin kyöneleet
3. Siveysoppia kauniille tytöille
4. Kalaharin konekirjoituskoulu miehille
5. Elämän kirkas keskipäivä
6. Botswanan iloiset rouvat
7. Onni ja siniset kengät
8. Oivallinen aviomies
9. Pieniä ihmeitä autokorjaamolla
10. Teetä ja sympatiaa
11. Harhapolkuja savannilla
12. Häähuumaa lauantaina
13. Limpopon yksityisetsiväkoulu
14. Pienten muutosten kauneussalonki
15. Kahvia komeille miehille
16. Nainen joka käveli auringossa
17. Kelpo rouva johtajat
18. Olemmeko sukua?
19. Kaikenkirjavaa karjaa
20. Kadonneiden ystävien maille
21. Kuinka elefantti kasvatetaan
22. Ilon ja valon bussiyhtiö
23. Laiskanlinnan laulu
24. Kauniista ja kaukaisesta maasta

Englanninkielinen alkuteos

From a Far and Lovely Country

Copyright © Alexander McCall Smith, 2023

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 2025

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-I-49361-7

OTAVA
KIRJAPAINO

Keuruu 2025

Tämä kirja on omistettu Mandy ja Ashok Ferreylle

Karbolisaippuaa ja syntymäpäiväkakkua

Mma Precious Ramotswe, edesmenneen Obed Ramotswen tytär Mochudista, Gaboronen liepeiltä Botswanasta, hyvin läheltä taivasta, mestarimekaanikko J.L.B. Matekonin puoliso, nainen jolla oli lukemattomia ystäviä, erityisesti Mma Silvia Potokwani ja tietysti Grace Makutsi, joka taas oli lähtöjään Bobonongista, naimisissa Phuti Radiphutin kanssa ja valmistunut Botswanan sihteeriopistosta – erittäin korkealla yhdeksänkymmenenseitsemän prosentin tuloksella – juuri tämä kyseinen Mma Precious Ramotswe makasi vuoteessaan ja avasi yhden silmän. Sitten hän avasi toisenkin mutta sulki heti molemmat uudelleen.

Ei herääminen ollut vaikeaa, sillä hänen mielestään vaikeampi vaihe tulee heti heräämisen jälkeen. Aluksi piti muistaa paikka, sillä ensimmäisten tietojen sekuntien aikana sitä on usein täysin irrallaan kaikesta. Oman itsensä toki muistaa, ja välittömästi tajuaa myös makaavansa vuoteessa, mutta ihan heti ei välttämättä hahmota, miten on tähän tilanteeseen päätynyt: ympärillä saattaa vielä leijailla unen riekaleita, palasia omituisista ja epätodellisista

tapahtumista, joihin on juuri unessa osallistunut, ja ne kaikki on saatava pois mielestään kun aamu koittaa. Toisaalta ihmisen mieli on siinä erittäin taitava – se muistaa niin sanotusti olla muistamatta. Unet eivät nimittäin saa jäädä muistin tukkeeksi, sillä muistilla on paljon tärkeämpääkin tekemistä. Niinpä yön omituiset keskustelut, kummalliset retket takaisin lapsuuden maisemiin, käsitämättömät tapahtumat ja yllättävät käänteet – kaikki ne pitää saada lakaistua pois, kun nousevan päivän valo tuo tietoisuuteemme todellisen maailman, joka kunkin meistä täytyy kohdata juuri sellaisena kuin olemme.

Mma Ramotswe oli siis herännyt ja tuli heti tietoiseksi siitä tosiasiasta, että hän makasi vuoteessaan yksin eikä puoliso enää ollut paikalla. Sen pystyy aina vaistoamaan, jos vuoteessa on joku toinenkin, samoin kuin sen, että vuoteen toinen puoli on tyhjänä. Se johtuu tietenkin hiljaisuudesta – viereltä ei kuulu puolison hengitystä – mutta jotenkin se liittyy myös patjaan, joka menee aivan eri tavalla notkolleen, jollei ole ketään tasoittamassa painon jakautumista. Mikäli silloin kääntyy vuoteellaan, kuten Mma Ramotswe nyt teki, näkee heti että toinen puoli sängystä on tyhjänä ja alkaa välittömästi kuulostella ääniä muualta talosta. Tarkkailla, onko puoliso esimerkiksi keittiössä valmistelemassa aamiaista, jonka aikoo tuoda yllätykseksi makuuhuoneeseen, koska äkkiä saattaa myös

muistaa, että juuri tänään on aivan erityinen päivä, kuten esimerkiksi oma syntymäpäivä, ja sellaisina päivinä aamiaista on erityisen mukavaa syödä vuoteessa, vaikka toki pelkkä höyryävä kupillinen rooibostakin lämmittäisi mieltä. Ei sillä, että se olisi kenenkään itsestään selvä oikeus, mutta se antaisi joka tapauksessa päivälle hyvän alun.

Mma Ramotswe kuunteli nyt tarkasti, pidätteli hetken hengitystäänkin kuullakseen paremmin, mutta keittiöstä ei kuulunut kerrassaan mitään. Myös kaksi muuta makuuhuonetta olivat täysin äänettämiä, koska parhaillaan oli juuri se omituisen hiljainen aika vuodesta, jolloin koululaiset olivat lomalla ja lapset viettivät kokonaiset kolme viikkoa poissa kotoa. He olivat lähteneet Lobatseen koulukavereidensa vieraiksi, auttamaan maanviljelyssä ja karjanhoidossa, sillä samalla he oppisivat rakastamaan tätä maata, niin kuin kaikkien olisi hyvä oppia jo nuorella iällä. Talo oli siis täysin hiljainen, joten J.L.B. Matekoni oli jo lähtenyt edeltä korjaamolle, kuten hän teki aina silloin, kun hänellä oli paljon töitä ja liian monta autoa odottamassa hänen huomiotaan, niin kuin potilaat jonottamassa vaivoineen sairaalan odotushuoneessa.

Mma Ramotswe huokaisi. Syntymäpäiväänsä ei kyllä saisi aloittaa huokailemalla, joten hän muutti kiireesti huokauksen syväksi henkäykseksi, juuri sellaiseksi joka vedetään syvälle keuhkoihin silloin kun päätetään, että

tulossa on hyvä päivä. Sitten hän pukeutui aamutakkiinsa, työnsi jalkansa tohveleihin ja päätti ensimmäiseksi laittaa teen kiehumaan. Heti kun hän astui keittiöön, hän huomasi pöydällä lapun ja hymyili ilahtuneena. Puoliso oli kai jättänyt hänelle jonkinlaisen syntymäpäiväviestin, kuten: *Hyvää syntymäpäivää, rakas vaimoni – anteeksi että lähdin niin aikaisin näin tärkeänä päivänä, mutta korvaan tämän sinulle myöhemmin. Terveisin rakastava aviomiehesi J.L.B. Matekoni.* Jotain sellaista.

Hän nosti lappusen käteensä ja luki: *Lähden jo töihin. Nähdään teetauolla. Muista ostaa saippuaa korjaamolle, kiitos!* Sana ”kiitos” oli alleviivattu, ei kohteliaisuudesta vaan halusta painottaa ostoksen tärkeyttä. Siinä kaikki. Viestissä ei mainittu lainkaan hänen syntymäpäiväänsä – siinä vain pyydettiin ostamaan saippuaa, jota täytyi aina olla valmiina korjaamon pesualtaan reunalla, jotta J.L.B. Matekoni ja hänen apupoikansa Fanwell saisivat pestyä öljytahrat käsistään ennen kuin siirtyivät moottorin äärestä tekstiilipäällysteisen ratin taakse. Saippua on tärkeää, Mma Ramotswe ajatteli, mutta niin ovat myös syntymäpäivät – ja jos ne kaksi asiaa pitäisi laittaa tärkeysjärjestykseen, niin hän sanoisi, että ainakin syntymäpäiväsankarin näkökulmasta katsottuna saippua jäisi toiseksi.

Hän päätti tietoisesti olla hermostumatta. J.L.B. Matekoni oli esimerkillisen kohtelias mies jopa Botswanan kaltaisessa maassa, jossa ihmiset ovat luonnostaan kohteliaita

toisilleen. Hän ei koskaan puhunut rumasti kenellekään eikä unohtanut vanhoja hyviä tapoja – hän tervehti aina perinteiseen tyyliin, muisti kysyä, miten toinen nukkui ja miten hänen perheensä on viime aikoina nukkunut – juuri niitä tapoja joiden mukaan Botswanassa on aina käyttäytynyt mutta joissa on viime aikoina näkynyt tietynlaisia horjuntaa, niin kuin kaikkialla muuallakin maailmassa. Sitä paitsi J.L.B. Matekoni ei koskaan korottanut ääntään, eikä Mma Ramotswe ollut ikinä kuullut hänen kiroilevan. Nykyään ihmiset suoltavat kirouksia pienimmästäkin syystä ja käyttävät kieltä, josta aikoinaan Mma Ramotswen kouluaikoina Mochudissa olisi saanut huutia. Hän muisti elävästi päivän, jolloin hänen luokkakaverinsa – yhdentoista tai kahdentoista ikäinen poika, joka tiedettiin hyvin lyhytpinnaiseksi – oli käyttänyt rumaa kieltä opettajan kuullen. Hän oli kuvitellut, ettei ketään ollut kuulemassa, varsinkaan aikuisia, mutta siinä hän oli erehtynyt, ja äkkiä hänet kiskaistiin niskasta ylös ja kuljetettiin poikien vessaan, ja siellä hänen suunsa pestiin punaisella karbolisaippualla. Hän oli ulvonut ja pyristellyt, sillä se saippua tunnetusti kirvelee kieltä, mutta sen jälkeen hän ei ollut enää kertaakaan kiroillut, ainakaan koulualueella.

Mma Ramotswe oli kertonut tapauksesta Mma Makutsille, ja tämä oli nyökännyt vakavasti. ”Ihan oikein tehty. Sillä tavalla se pitää hoitaa.”

Mma Ramotswe ei ollut asiasta aivan varma. ”Sillä tavalla se usein ennen hoidettiin. En tiedä, voiko niin enää nykyään tehdä.”

Mma Makutsi katsoi häntä kuin ei olisi uskonut korviaan. ”Höpsis, mma. Miksei muka voisi?”

”Luultavasti sillä on jotain tekemistä ihmisoikeuksien kanssa”, Mma Ramotswe selitti. ”Ihmisillä on nykyään enemmän oikeuksia.”

Mma Makutsin epäuskoinen ilme muuttui paheksuvaksi. ”Oikeuksiako? Lapsillakin? Jopa pojilla, jotka puhuvat rumia?”

”Minä luulen, että kaikilla on nyt oikeuksia.”

Mma Makutsi pudisti päätään. ”Lapsia täytyy kommentaa. Ei niiden voi antaa juoksennella ympäriinsä tietämättä, mitä he saavat tehdä ja mitä eivät.”

”Tuo on kyllä totta”, Mma Ramotswe myönsi. ”Lapsia pitää kasvattaa.”

”No niin”, tuhahti Mma Makutsi. ”Miten kasvatetaan sellaista poikaa? Sano se, mma. Sano se. Miten sellaista poikaa kasvatetaan? Hänen suunsa pestään karbolisaippualla – niin se tehdään. Ja jos hän alkaa huudella jotain oikeuksistaan, hänelle vastataan: Meillä on oikeus olla kuulematta tuollaisia puheita, nuori mies! Sillä tavalla hänelle vastataan.”

Mma Ramotswe ei sanonut enää mitään vaikka arveli, ettei Mma Makutsi tajunnut, mitä hän oli

yrittänyt sanoa. Yleinen mielipide on muuttunut eikä huonosti käyttäytyviä lapsia enää nykyään rangaista entiseen tyyliin. Lapsia ei saa läimäytellä eikä heille varsinkaan saa antaa selkään niin kuin oli tapana ennen vanhaan, ei edes kovin kauan sitten. Heille voi sanoa tiukasti, heille voi kertoa, mitä seurauksia heidän teoiltaan on, ja heille voi puhua järkeä. Mma Ramotswe oli hyvillään näistä muutoksista, sillä väkivalta synnyttää vain lisää väkivaltaa, kuten kaikki tietävät – tai jos eivät tiedä, niin jonkun pitäisi kyllä kertoa.

Mutta uudenaikaisista vaatteistaan huolimatta Mma Makutsi oli monessa mielessä vanhanaikaisempi ihminen kuin Mma Ramotswe, ja nyt hänellä oli vielä sanottavaa.

”Itse asiassa”, hän jatkoi, ”keksin heti monta ihmistä, joiden suu pitäisi todellakin pestä karbolisaippualla. Ja puhun nyt aikuisista ihmisistä, jotka käyttävät erittäin rumaa kieltä toisten kuullen. He eivät selvästi vain välitä. He päästävät suustaan kaikenlaista törkyä, niin kuin sanat eivät merkitsisi yhtään mitään.” Hän oli hetken vaiti. ”Tiedätkö sen miehen, joka on töissä supermarketissa? Hän karjuu aina alaisilleen ja puhuu heille hyvin ikävään sävyyn. Kaikki pelkäävät häntä niin paljon, ettei kukaan uskalla pyytää häntä puhumaan hiljempaa – tai kieltää nimittelemästä toisia. Jonkun pitäisi kyllä ryhdistäytyä – heidän pitäisi

yhdessä nousta vastarintaan – mutta mitään ei tapahdu. Siinä on yksi henkilö joka todella kaipaasi pientä käsittelyä karbolisaippualla.”

Mma Ramotswe nyökytti päätään. Hän muisti kylä miehen ja hymyili ajatellessaan, miten raivostuneelta mies näyttäisi, jos joku onnistuisi pesemään hänen suunsa saippualla. Se oli mukava ajatus – ilkiö saisi vastaansa kaikki ne ihmiset joita on kiusannut – ja sellaisia ajatuksia on aina mukava ajatella. Sitä paitsi Mma Makutsi oli oikeassa siitä, että jotkut ovat vain kerta kaikkiaan täysin välinpitämättömiä toisten ihmisten tunteille eivätkä välitä käyttäytyä kauniisti, mutta oli silti vaikea uskoa että järjestelmällinen suiden peseminen saippualla oikeastaan auttaisi paljoakaan. Niinpä hän ei sanonut enää mitään, ja Mma Makutsi tunsivoittaneensa väittelyn – jos se nyt oli ylipäättään ollut väittely – ja näytti tyytyväiseltä, niin kuin kuka tahansa näyttää silloin, kun sana on mennyt perille.

Nyt Mma Ramotswe seisoi kotonaan Zebra Drivella ja ajatteli lempeää miestänsä, joka ei koskaan tahallaan tuottaisi kenellekään pahaa mieltä, varsinkaan vaimolleen. Saatuaan kerran harvinaisen avoimuuden puuskan J.L.B. Matekoni oli sanonut rakastavansa häntä täydestä sydäimestään, ja Mma Ramotswe tietysti vastasi hänen tunteisiinsa. Hän oli ilmeisesti myös hyvin ylpeä vaimostaan, sillä joskus hän oli Mma Potokwanin

kuullen ihmeteltyt, miten onnekas hän olikaan ollut päästessään naimisiin sellaisen naisen kanssa. Vaikka hän ei nyt näyttänyt piittaavan Mma Ramotswen syntymäpäivästä ja hänen viestinsä oli ollut erityisen niukkasanainen, se johtui luultavasti vain siitä, että hänellä oli niin paljon muuta mielessään.

Epäilemättä J.L.B. Matekoni oli vain unohtanut. Ja nyt kun Mma Ramotswen mietti edellisiä päiviä, niin oikeastaan hän ei ollut itsekään muistanut lähestyvää merkkipäiväänsä. Hän ei ollut ajatellut sitä kertaakaan koko viikkoon, ja se oli juolahtanut hänen mieleensä vasta eilen. Jos hän olisi siinä vaiheessa avannut suunsa, J.L.B. Matekoni ei olisi unohtanut – mutta hän ei ollut sanonut mitään, ja tässä oli tulos. Niinpä hän ei tosiasiassa voinut syyttää miestänsä: harvoin kai kukaan unohtaa ilkeyttään, se vain tapahtuu. Mma Ramotswen mielestä oli aivan eri asia unohtaa tahallaan kuin vahingossa.

Lisäksi oli syytä ottaa lukuun yksi olennainen asia: J.L.B. Matekoni oli mies, ja miehet eivät yleensä muista syntymäpäiviä yhtä hyvin kuin naiset. Mma Ramotswen ei koskaan väheksyisi ketään, mutta täysin väheksymättäkin oli pakko myöntää, että miehillä on omat haasteensa, aivan kuten naisillakin, ja erityisesti miehille aiheuttaa haasteita nimenomaan merkkipäivien muistaminen. Naiset sen sijaan muistivat paitsi ystäviensä syntymäpäivät myös heidän lastensa ja vanhempiensa

syntymäpäivät. Mma Ramotswe muisti hyvin, milloin Mma Potokwani oli syntynyt, koska samana päivänä oli syntynyt edesmennyt Seretse Khama, ja lisäksi hän muisti ainakin kahden orpokodin talonäidin syntymäpäivät, vaikkei kumpikaan liittynyt mihinkään merkittävään tapahtumaan.

1. heinäkuuta 1921 oli merkittävä päivä Botswanan valtiolle – silloin syntyi Seretse Goitsebeng Maphiri Khama. Hänen isoisänsä oli heimopäällikkö nimeltään Khama III Hyvä, ja omalla vuorollaan myös Seretsestä tuli Bamangwato-heimon päällikkö. Myöhemmin vuonna 1966, kun Betšuanamaan protektoraatti eräänä tuulisena yönä kuopattiin, hänestä tuli upouuden valtion ensimmäinen presidentti. Mma Ramotswen isä, Obed Ramotswe, oli ihaillut häntä suuresti. He olivat jopa tavanneet kerran, ja siitä isä oli aina tavattoman ylpeä. Mma Ramotswe puolestaan oli ylpeä isästään, ja joka päivä hän ajatteli kaikkea sitä, mitä isä oli edustanut. Toki hän oli ylpeä myös äidistään, joka oli kuollut hyvin nuorena, sillä varmasti äitikin oli ollut hieno ihminen. Ainakin isä sanoi niin, eikä hän koskaan erehtynyt ihmisten suhteen. Mma Ramotswe oli siis ylpeä äidistään – kunpa he vain olisivat saaneet tuntea toisensa. Jos äiti puuttuu kokonaan, ihmisen elämässä on mittaamaton aukko, mutta toisaalta... Hän karisti ajatuksen mielestään. Kaikilla meillä

on elämässämme erilaisia aukkoja, eikä kenenkään silti kannata keskittyä siihen, mitä häneltä puuttuu. Mieluummin kannattaisi miettiä, mitä kaikkea on elämältä saanut, ja Mma Ramotswe oli saanut paljon – tämän talon, sen kultaisen, hieman hajamielisen puolison, monta lempeää ystävää, vaikka Mma Makutsi saattoikin hetkittäin olla hieman kulmikas ja Mma Potokwani pyrki joskus määräilemään. Hän oli saanut kaksi ottolasta, jotka tuntuivat ikiomilta, menestyvän etsivätoimiston, tämän kauniin kaistaleen Afrikkaa – hänellä oli todellakin syytä kiitollisuuteen.

Hän laittoi itselleen kupillisen erityisen vahvaa rooibosteetä syntymäpäivänsä kunniaksi, leikkasi kaksi paksua leipäviipaletta ja levitti niille kunnolla voita ja hillon. Sitten hän leikkasi vielä kolmannenkin palan, niin ikään syntymäpäivänsä kunniaksi, sillä jos tällaisena päivänä ei saisi syödä kolmea leipäviipaletta voin ja hillon kera, niin milloin sitten olisi oikea hetki hemmotella itseään? Aamiaisen syötyään hän oli paremmalla tuulella, joten hän päätti pukeutua kaikkein värikkäimpään ja myönteisimpään mekkoonsa ja lähti sitten pakettiautollaan kohti etsivätoimistoa. Hän pysäköisi tavalliselle paikalleen akaasiapuun alle eikä menisi kurkistamaan korjaamon ovesta, vaikka kuinka tekisi mieli. He tapaisivat sitten, kun J.L.B. Matekoni tulisi apupoikansa Fanwellin kanssa toimiston puolelle juomaan teetä – ellei hän sitä

ennen muistaisi yhtäkkiä hänen merkkipäiväänsä ja ilmestyisi juosten paikalle anelemaan unohdustaan anteeksi. Mutta se ei ollut Mma Ramotswen mielestä kovin todennäköistä, joten hän päätti olla kuvittelematta sellaisia. Todennäköisesti hän joutuisi itse sanomaan: ”Et kai sinä ole unohtanut, mikä päivä tänään on, rra?” Ja silloin J.L.B. Matekoni läimäyttäisi otsaansa kämmenellään ja sanoisi: ”Hyvänen aika, Precious, miten minä saatoin unohtaa?” Se oli sentään mahdollisuuksien rajoissa, mutta kuten Mma Makutsi sanoisi, ei kannattaisi odotella henkeään pidätellen.

Hän siis pysäköi pakettiautonsa ja käveli toimiston ovelle. Hetkeksi hän jäi katselemaan kylttiä, jonka he pystyttivät muutama vuosi sitten. Siinä luki suurin kirjaimin: ”Naisten etsivätoimisto nro 1”, ja sen alla paljon pienemmin kirjaimin: ”Henkilöhallinnollinen toimisto”. Mma Ramotswe oli suostunut lisäämään alemman rivin, koska kyltinmaalaajan mukaan sellaiset määritelmät herättivät luottamusta ja vaikuttivat siksi myönteisesti liiketoimintaan.

”Kyltti on sinun liiketoimintajulistuksesi”, mies väitti. ”Se ei kerro pelkästään, minkälaisesta yrityksestä on kyse, vaan myös millainen henkilö sinä olet.”

Mma Ramotswe katsoi häntä epäileväisesti. ”En ymmärrä, miten se olisi mahdollista, rra. Muutama sana

talon edessä – miten se voisi kertoa ihmisistä, jotka ovat sisällä talossa?”

Kyltintekijä hymyili niin kuin voi hymyillä vain, jos on tehnyt lukemattomia kylttejä ihmisille, jotka ovat täysin tietämättömiä kylttien merkityksestä.

”Kyltti kertoo hyvin monenlaisia asioita. Anteeksi vain, mutta kaikki eivät aina ymmärrä sitä. Ensin luetaan, mitä kylttiin on kirjoitettu – sitä voi jopa jäädä hetkeksi pohtimaan – ja sitten luetaan, mitä siihen ei ole kirjoitettu. Se voi olla aivan olennaista.”

Hän katsoi Mma Ramotswea varmistaakseen, että tämä pysyi kärryillä. Sitten hän jatkoi: ”Annahan kun kerron esimerkin. Kyltissä saattaa lukea vaikka näin: ’Herra se-ja-se ja pojat, teurastamo’, tai jotain sinne päin. Mitä saat sellaisesta kyltistä selville?”

”Että kyseessä on teurastamo”, ehdotti Mma Ramotswe.

Kyltintekijä nosti varoittavan sormen. ”Aivan, mma, mutta... mutta... Entä ne pojat, mma? Mitä saat heistä selville?” Hän hymyili. ”Sinä olet kaiketi etsivärouva nro 1. Mitä etsivä nro 1 sanoisi pojista?”

”Että teurastajalla on poikia.”

”Aivan!” sanoi kyltintekijä. ”Olet hyvin tarkkaavainen, mma. Etkä pelkästään tarkkaavainen vaan myös oikeassa. Teurastajalla on poikia, ja he ovat mukana yrityksessä. Se merkitsee, että tämä yrittäjä ajattelee pitkällä

tähtäimellä. Se on tässä tärkeintä. Jos henkilö ajattelee pitkällä tähtäimellä ja miettii esimerkiksi, kuka jatkaa yritystoimintaa kun hän itse on edesmennyt – ja edesmenneitä meistä kaikista ennen pitkää tulee, mma, sitä ei käy kieltäminen – hän on takuulla tarkka maineestaan eikä toimi nopeiden voittojen toivossa. Hän haluaa luoda kestäväen suhteen asiakkaisiinsa. Ja se taas johtaa aivan toisenlaiseen yrityskulttuuriin.”

Se oli pitkä puhe kyltintekijältä tai ylipäättään keltään, ja sen päätyttyä Mma Ramotswe ei keksinyt mitään sanottavaa. Niinpä hän sanoi vain: ”Kiitos, rra. Sepä kiinnostavaa.”

”Kirjoittamalla kylttiin ’Henkilöhallinnollinen toimisto’ lähetet asiakkaalle vahvan viestin”, kyltintekijä jatkoi. ”Ilmoitat hänelle: Jos tulet tähän toimistoon, saat henkilökohtaista huomiota.”

Mma Ramotswe myönsi, että se oli tärkeä sanoma. Hänestä oli ikävää selvittää asiat puhelimesta, sillä hän halusi mieluummin nähdä sen, jonka kanssa puhui. Muutenhan voisi puhua vaikka jonkin koneen kanssa. Tuntui kammottavalta ajatella, että pahaa aavistamatta tervehtisi konetta pitkän kaavan mukaan ja kysyisi, miten se on nukkunut, ja kone vastaisi omituisen metallisella äänellään: ”Jos haluat esittää kysymyksiä, paina yksi”, tai jotain sinne päin. Miten muka koneelta voisi tiedustella: ”Onko teillä päin ollut paljon sateita?”

tai ”Mitenkäs karja tänään jaksaa?” Monet asiat on tärkeää sanoa ääneen ja selvittää, vaikka kone ei piittäisi niistä tuon taivaallista.

”Henkilökohtainen huomio on erittäin tärkeää”, sanoi kyltintekijä. ”Kuten myös se tosiasia, että yritys on ollut pystyssä pitkään. Silloin kylttiin voi esimerkiksi kirjoittaa ’Perustettu...’ ja panna perään vuosiluvun, joka on mielellään ainakin kymmenen tai kahdenkymmenen vuoden takaa. Se tuo erittäin hyvää mainetta yritykselle. Se kertoo, että yrittäjä tietää, mitä on tekemässä.”

”Tai että muilla on vielä matkaa”, vitsaili Mma Ramotswe.

Kyltintekijä hymyili vaisusti. ”Oikein hauskaa, mma. Itse asiassa yrittäjien joukossa on myös henkilöitä, joiden kannattaisi mieluummin tehdä jotain ihan muuta. He aloittavat innolla, mutta missä heidän yrityksensä on kuukauden kuluttua? Se on kadonnut maisemista. Sellaisista yrittäjistä ei ole mihinkään.” Hän heilautti kättään epämääräisesti jonnekin itään päin. ”Tuolla pyörii kaikenlaista porukkaa, mma. Aivan liian moni havittelee omaa yritystä.”

Mma Ramotswe katsoi sinne, minne kyltintekijä viitoili. Hänen pieni valkoinen pakettiautonsa seisoj varjossa akaasiapuun alla, ja sen takana näkyi pelkästään piikkipensaita. Mutta ilmeisesti jossain tuolla pyöri porukkaa, josta kyltintekijä puhui. Ehkä porukka piileskeli

kituliaiden puiden ja pölyisten pensaiden takana ja vaani tilaisuutta perustaa yhä uusia huteria yrityksiä, jotka kaatuisivat kuukaudessa. Hän näki puskassa liikettä, mutta se oli vain vuohi, joka takasorkillaan seisten näytti lehvästöä niin korkealta kuin yletti eikä vaikuttanut millään tavalla kiinnostuneelta yrittäjyydestä.

Nyt hän seisoj etsivätoimiston ovella oman kyltinsä alla ja katseli kirjaimia. Maali oli alkanut hilseillä sanasta ”henkilö” – kenties kaukaa Kalaharista puhaltavat kuivat tuulet olivat saaneet sen rapistumaan, tai sitten aurinko oli piiskannut sitä liikaa kuumien kausien aikana. Fanwell voisi jonain päivänä nousta tikkaille korjailemaan kirjaimia, sillä hänellä oli taiteellista silmää. Hän oli kerran maalannut jopa muotokuvan Mma Makutsista. Kohde itse ei tosin ollut kovin ihastunut kuvaan, vaikka ottikin sen kiittäen vastaan, sillä Fanwell oli hieman loukkaavasti maalannut hänen suuret pyöreät silmälasinsa erityisen suuriksi. Mma Ramotswe oli aistinnut hänen pahastumisensa, ja Fanwellin lähdettyä hän kuuli Mma Makutsin mutisevan: ”Taiteilijoiden ei pitäisi yrittää korjata autoja, joten ei mekaanikkojenkaan pitäisi maalata muotokuvia.”

Fanwell tosiaan oli taitava käyttelemään pensseliä, mutta hänen taitonsa kohdistui etupäässä autojen kyljissä pilkkottaviin naarmuihin. Hän korjaili niitä erityisellä maalilla, jota korjaamossa oli aina valmiina muu-

tama pieni purkillinen. Samalla maalilla voisi korjailla myös kylttiä, jos oikea väri löytyisi. Mma Ramotswen pitäisi kyllä itse valita oikea sävy, sillä miehet ovat usein aavistuksen värisokeita eikä heiltä voi aina odottaa oikeita värivalintoja – tämä ei tietenkään pätenyt Phuti Radiphutiin, joka huonekalualan ammattilaisena oli tottunut valitsemaan kankaita sohvien ja tuolien verhoiluun.

Mma Ramotswe astui sisälle toimistoon. Siellä oli aavistuksen huono ilma, joten hän avasi ikkunan päästääkseen sisään vähän happea. Hänellä oli aivan uusi pöytätuuletin, joka oli vähän vaarallisesti asetettu vanhan puhelinluettelon päälle, ja nyt hän napsautti sen pyörimään. Paperit alkoivat kahista ilmapirran mukana, ja heti tuntui iholla mukavan viileä tuulahdus. Kuuma kausi oli kestänyt kauan, mutta sateet olivat jo tulossa ja ne laskisivat tullessaan lämpötilaa saman tien. Se myös tasoittaisi pölyn ja toisi välittömän helpotuksen kuivuudesta halkeilevalle tantereelle.

Vedenkeitin oli jo täytetty, joten hän vain napsautti sen päälle. Mma Makutsi saapuisi varmasti pian, ja he joisivat kupilliset teetä ennen kuin paneutuisivat töihinsä. Ainakin Mma Makutsi muistaisi hänen syntymäpäivänsä, ehkä hänellä olisi lahjakin mukanaan. Edellisenä vuonna hän oli antanut Mma Ramotswelle pitsinenäliinoja ja marmeladirasian. Ja Mma Ramotswe

puolestaan oli antanut hänelle keittokirjan ja esiliinan, jossa oli pizzan kuvia, ja molemmat olivat vaikuttaneet mieluisilta lahjoilta.

Vesi oli hädin tuskin ehtinyt kiehua, kun hän jo kuuli auton kaartavan pihaan. Mma Makutsi oli saanut Phutilta pienen punaisen auton, joten nykyään hän tuli yleensä sillä töihin. Joskus hän jopa pysäköi Mma Ramotswen paikalle akaasiapuun alle. Mma Ramotswen ei ollut koskaan sanonut siitä mitään, vaikka kaikki tiesivät, että paikka oli hänen. Ongelma oli nimittäin siinä, ettei paikkoja tosiasiassa voinut varata vaan kuka tahansa sai pysäköidä akaasian alle, sillä maa oli valtion omaisuutta eikä kuulunut erityisesti kenellekään. Mutta nyt ei ollutkaan kyse siitä. Paikka akaasian alla ei ollut Mma Ramotswen laillisesti, mutta moraalisesti se kyllä oli. Jos joku on pysäköinyt samaan kohtaan vuosikaudet, niin kuin tässä tapauksessa oli asian laita, hänellä on vuosien tuoma oikeus, joka muiden pitäisi ottaa huomioon. Mutta kaikki eivät tätä ymmärrä. No, ainakin tänään, minun syntymäpäivänäni, pieni valkoinen pakettiauto saa seistä paikalla, johon sillä on vuosien tuoma oikeus, Mma Ramotswen ajatteli.

Ovi avautui, ja Mma Makutsi asteli esiin.

”Tulee taas kuuma päivä”, hän sanoi marssiessaan huoneen poikki omalle paikalleen. ”Niin minä sanoin Phutille heti, kun olimme aamulla heränneet. Sanoin:

’Tästä tulee kuuma päivä, Phuti’, ja hän oli täsmälleen samaa mieltä. Hän sanoi, että saattaisi tulla jopa kuumempi kuin eilen, ellei sitten ala sataa, mutta sitä hän ei sentään uskonut. Ja minusta taas tuntuu –”

Hän pysähtyi. Tullessaan hän oli hädin tuskin vilkaissut Mma Ramotswea, mutta nyt hän huomasi leningin.

”Katsohan vain, mma”, hän sanoi. ”Onpa sinulla viehättävä leninki ylläsi. Täytyy sanoa, että se näyttää todella hyvältä.”

Mma Ramotswe painoi päänsä. ”Olet kovin ystävällinen, mma. Tämä on yksi lempimekoistani. En käytä tätä kovin usein.”

Mma Makutsi istahti pöytänsä ääreen. ”Se on viisasta. Ehkä sinun kannattaa säästellä sitä – ja käyttää sitä vain erityisinä päivinä.”

Kuten syntymäpäivänä, ajatteli Mma Ramotswe. Kuten tänään.

”Mutta joskus on hauska pukeutua kauniisti myös ihan tavallisena päivänä”, Mma Makutsi jatkoi. ”Kauniista vaatteista – esimerkiksi tuosta mekosta – tulee parempi mieli, niin minä aina sanon.”

Sitten hän tarttui kirjeeseen, joka odotti hänen pöydällä. Hän avasi kuoren ja kurtisti kulmiaan. ”Nämä ihmiset, tiedätkö, mma – nämä ihmiset jotka epäilivät että heidän henkilökuntansa varasti heiltä tavaraa. Muistatko

sen tapauksen? Heillä on vaatekauppa, ja he väittivät, että myymäläapulaiset anastivat sieltä vaatteita...”

”Ja sinä sait selville, miten he sen tekivät. Kyllä, muistan sen tapauksen hyvin.”

Kun Mma Makutsi luki eteenpäin, hänen otsansa kurtistui entisestään. Hän jatkoi samalla puhettaan hieman hajamieliseen sävyyn. ”Niin... niin. He menivät töihin vanhoissa vaatteissaan, vaihtoivat tauon aikana ylleen uudet vaatteet myymälästä ja heittivät vanhat ikkunas-ta ulos. Se oli omituinen tapaus...” Hänen äänensä vai-meni kuulumattomiin, mutta sitten hän huudahti: ”He ovat kyllä kaiken huippu! Kaiken huippu, sanon minä.”

”Ne vaatteita varastaneet myyjätkö?”

”Ei, vaan myymälän omistajat. Se valtavan pitkä mies ja hänen hyvin lyhyt vaimonsa. Heistä minä nyt puhun. Ihmettelen todella, mitä se nainen näkee siinä miehessä. Tai ehkä hän ei näe mitään, koska mies on korkealla yläilmoissa ja nainen itse alhaalla lattianrajas-sa. Hölmöt ihmiset. He ovat kaiken huippu.”

Mma Ramotswe hymyili mielikuvalle. ”Ihmiset nä-kevät toisissaan erilaisia asioita”, hän huomautti. ”Kos-kaan ei tiedä, ketkä kaksi sopivat toisilleen.”

Mma Makutsi ei jäänyt pohtimaan asiaa vaan vis-kasi kirjeen sivuun ärtyneellä eleellä. ”He kieltäytyvät maksamasta laskuamme.”

Se oli epätavallinen mutta silti kaikille yrityksille

tuttu tilanne. Mma Ramotswe kysyi, miksi he kiisti-
vät etsivätoimiston saatavat.

”He sanovat syyksi sen, että me emme pidättäneet nii-
tä työntekijöitä, jotka olivat syyllisiä varastamiseen. Hei-
dän mielestään meidän olisi pitänyt pidättää varkaat.”

Mma Ramotswe purskahti nauruun. ”Mitä he oi-
kein kuvittelevat? Luulevatko he että me olemme po-
liiseja? Niinkö he luulevat?”

Mma Makutsi pudisti epäuskoisena päätään. ”Jot-
kut eivät vain kerta kaikkiaan ymmärrä, mikä yksityis-
etsivä on.”

”Meidän täytyy lähettää heille uusi lasku”, sanoi
Mma Ramotswe. ”Selitetään asia heille tahdikkaasti.”

”Minä kirjoitan heille kirjeen”, Mma Makutsi lupa-
si. ”Kirjoitan ja sanon, että jos he eivät maksa lasku-
jaan, tulen pidättämään heidät.”

Molemmat nauroivat, tosin Mma Ramotswe joutui
hieman pinnistelemaan. Minun syntymäpäiväni, hän
ajatteli. Minun syntymäpäiväni.

Nyt Mma Makutsi nousi valmistamaan heille teetä,
ja samalla soi puhelin. Se oli Mma Potokwani.

Mma Ramotswe vastasi ystävänsä tervehdyksiin ja
jäi odottamaan. Hän oletti, että tarkoituksena oli on-
nitella häntä syntymäpäivän johdosta, ja samalla kun
hän ottaisi onnittelut vastaan, Mma Makutsi tajuaisi
unohduksensa ja korjaisi heti tilanteen. Mutta mitään